

KIRJALLISUUDEN TARKASTELUA

PAAVO KASTARI, **Suomen valtiosääntö.** Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisuja B-sarja N:o 179, Vammala 1977, XVI + 439 ss.

»Valtiosääntöoikeus on keskeisiltä osiltaan sangen poliittista», toteaa Paavo Kastari monivuotisen työn tuloksena ilmestyneen uuden kirjansa avajaisanoiksi. Ja loppusivuilla hän palaa kysymykseen valtion ja yhteiskunnan suhteesta sekä oikeusjärjestyksen roolista: »Aikaisemman autoritäärisen yvartijavaltion kaudella olivat sen instituutiot sekä niiden rakennetta ja toimintaa koskevat säännökset eli siis valtiosääntö perustuslakeineen merkitykseltään keskeisiä. Nykyisin tarkastellaan asioita ikään kuin kääntäen ja siis toisesta päästä. Yhteiskuntajärjestys kokonaisuudessaan on tullut merkitykselliseksi; puolueet ja (etu)järjestöt ovat sen olennaisia osia. Jos tarkasteluun otetaan vielä mukaan myös talous- ja elinkeinoelämän perusyksiköt eli siis yritykset, avautuu eteemme koko talousjärjestelmän kaikessa monimutkaisuudessaan. Sinne painottuvat aikakautemme ydinkysymykset ja sieltä saa voimansa ympärillämme käytävä henkinen taistelu.»

Mutta niinpä tämä nähtävästi paljolti oppikirjakäyttöön aiottu Suomen valtiosäännön yleisesitys ei olekaan muodostunut normirakenteen politologisesti katsoen suoraviivaiseksi esittelyksi. Kastari ei kyllä ole myöskään lähtenyt pohtimaan perustavia kysymyksiä yhteiskunnan ja valtion tai talouden ja politiikan suhteista — kirjoittaja ei erityisesti peittele kukaan pohjana olevaa ideologista näkemystään. Mutta poliittisen rakenteen ja prosessin puolella hän menee kernaasti asioiden muodollisen puolen ohi selostamaan — havainnollisuuden vuoksi, kuten hän sanoo — laveasti tosiasialista tapahtumista jopa niin, että oikeudellinen puoli näyttää useissa kohdin jäävän toissijai-

seksi. Tällaisena teos liittyy nähdäkseni pikemmin anglosaksiseen kuin mannereurooppalaiseen valtiosääntökirjallisuuden perinteeseen. Esitys on oikeustieteelliseen argumentointiin ja sanataiteiluun tottumattomalle ja ehkä tuskastuneellekin yhteiskuntatieteilijälle virkistävän tuoretta ja herätteellistä luettavaa. Yleisestikin tunnetut käytännön tapaukset tulevat joka tapauksessa esille valtiosääntöiseen kontekstiinsa kytkettyinä, ja monta kertaa keskeisten ongelmien yhteydessä kirjoittaja jää kaipaamaan — hyvin aiheellisesti — politologisia ja sosiologisia analyyseja ja asettaa peittelemättä syöttejä institutionaalista kysymyksistä kiinnostuneiden yhteiskuntatutkijoiden eteen. Kysymys on kirjoittajan jo aikaisemmassa tuotannossaan osoittaman suuntautumistyyppin edelleen — sanoisin miltei ääriinsä — kehittämistä, ja ero Hermansonin ja Erichin puoli vuosisataa sitten ilmestyneisiin yleisesityksiin nähden on huikea.

Tällä lähestymistavalla on kyllä myös haittansa. Valtiosääntömekanismin pienemmät ja paljolti suuremmatkin osat ja niiden väliset kytkennät edellytetään valtioelämän päälinjoilla väljästi liikuttaessa tunnetuiksi, eikä esim. yhteiskuntatieteilijä löydä teoksesta useasti tarvitsemaansa tukea normikysymysten parissa askarrellessaan; hänellä kun enimmäkseen ei ole minkäänlaista koulutusta tällä alalla. Toisaalta taas, vaikka Kastari esittää mielenkiintoisia yksittäisiä hypoteeseja vaikkapa presidentin asemaa (esim. s. 176) tai valtioneuvoston koheesiota ja rakennetta (s. 206 ja 222) määrävistä tekijöistä, niitä sitomassa ei ole realiteettiteollista kokonaisotetta tai -näkemystä. Ja niinpä monien yksittäistapausten sinänsä kiintoisa lavea selostaminen saa jossain määrin anekdoottimaisen luonteen. Tämä on nähdäkseni ollut oikeus- ja valtiotieteen väliseen väljään maastoon sijoittuvien tutkimusten yleisem-

pikin ongelma. Taipumus esityksen elävöittämiseen poliittisen tapahtumisen kerronnalla aiheuttaa sitä paitsi jonkinlaista epätasapainoisuutta ja vie joskus kirjoittajan pois asiasta. Niinpä kun Kastari tasavallan presidenttiä käsittelevän lukunsa lopulla ryhtyy tarkastelemaan presidentin mahtiaseman säilymisen ja kasvamisen edellytyksiä, hän piankin eksyy vuoden 1969 vaalilakijupakan laveaan monisanaiseen selvittelyyn, ja lukija menettää punaisen langan. — Monessa kohdin tekijä on tosin voinut myös viitata aikaisempaan vieläkin käyttökelpoiseen yleisesitykseensä (Valtiojärjestyksemme oikeudelliset perusteet, 1969) sekä erityistutkimuksiinsa.

Mainitessaan valtiosääntöoikeuden poliittisuudesta Kastari viittaa spesifisesti tämän normirakennelman joustavuuteen ja tulkinnan osuuteen valtiosääntöoikeudellisessa ajattelussa. Kirjoittajallahan onkin tässä kohden ollut — aivan myönteisessä mielessä sanottuna — »oma lehmä ojassa» 1940-luvun alun väitöskirjasta alkaen. Niinpä hänen avoimesti esittämänsä suositus uudistuspuuhien vaihtoehdoksi onkin valtiosäännön vähittäinen tulkinnallinen kehittäminen, ja yksittäisinä kohteina tulevat mainituiksi mm. parlamentaarinen vuorovaikutusmekanismi, valtiosäännön tulkinta tuomioistuinlaitoksessa sekä perusoikeusjärjestelmä.

Kirjan perusrakennetta määrää tukeutuminen perinteiseen valtiovallan kolmijaon doktriiniin. Johdannossa tarkastellaan valtiosääntöjen syntyä ja kehitystä sekä roolia yleiseltä kannalta, ja sitä seuraa katsaus Suomen valtiosäännön kehitykseen. Omissa pääjaksoissaan tulevat sitten esille keskeiset institutionaaliset toimijat eduskunta, tasavallan presidentti, hallitus ja hallintoviranomaiset sekä tuomioistuimet. Erillinen jaksio on omistettu toiminnallisten näkökohtien esittelylle valtiosääntöisellä pohjalla, niin myös perusoikeuksille. Mielenkiintoa herättää jo sisällysluetteloa silmäillessä viimeinen luku »Puolueet ja etujärjestöt valtiosäännön näkökulmasta».

Sisällöllinen painopiste sijoittuu tasavallan presidentin kohdalle. Voisipa hieman kärjistäen sanoa, että kysymyksessä on (ainakin tilapäisesti) presidenttikeskiseksi muuntuneen hallitusjärjestelmämme ensimmäinen arvovaltainen

yleinen esitys ja tulkinta. Painotukseen on epäilemättä vaikuttanut sekin, että kirjoittajaa tieteellisessä toiminnassa kauan aikaa askaruttanut ongelma on nimenomaan valtionpäämiehen asema ja hänen suhteensa hallituslaitoksen parlamentaariseen osaan, valtioneuvostoon ja että hän tässä kohden pystyy tuomaan esille omintakeisimmat ja monivaihteisimmat näkemyksensä. Noin 80-sivuisesta esityksestä vajaa neljäsosa kuluu presidentin yleisen aseman, valintamenettelyn ja vallankäyttömuotojen oikeudellisen puolen selvittelyyn, ja loppu käytetään hänen faktisen vallankäytönsä pohdiskeluun sillä pitäen hänen suhdettaari muihin valtiollisiin toimijoihin. Tämä tarkastelu lähtee liikkeelle presidentin vallankäytön ja valtioneuvoston parlamentaarisen vastuun ongelmasta, mutta laventuu sitten parlamentaarisen näytämömmä yleiseksi katselmukseksi. Itse asiassa kaikki olennaisin mitä kirjassa puhutaan esim. ministeristön muodostamisesta ja eroamisesta ja hallitusten ryhmäkonstellatioista sijoitetaan tähän yhteyteen, siis pyörimään presidentin ympärille eikä eduskuntatai puoluelukuun. Viimeaikaista tapahtumakehitystä ajatellen tämä on tietysti täysin relevanttia.

Puolueita ja etujärjestöjä koskeva esityksen mukaanottamista pidän hyvänä — ovathan puolueet sitä paitsi jo valtiosääntöisenkin mekanismin osia. Oikeudellinen näkökulma ei kuitenkaan tarjoa monia tarttumakohtia näihin ilmiöihin, eivätkä nämä luvut siten ainakaan valtiotieteilijän kannalta ole teoksen kiintoisimpia.

Kastarin esitystapaa leimaavina yleisinä piirteinä pantakoon vielä merkille kahtalainenkäin pyrkimys ilmiöiden ymmärtämistä helpottavaan laaja-alaisuuteen ja taustanmuodostukseen. Kysymys on toisaalta valtiosääntömekanismien historiallisten juurien etsimisestä, toisaalta vertailusta ulkomaisten oloihin. Kirjoittaja on seurannut vireästi ulkomaista kirjoittelua; erityisesti saksalainen ja ranskalainen valtiosääntöoikeus näyttää olevan hänelle tuttua. Joissakin kohdin etsitään rinnastuskohteita myös sosialismin oloista ja marxilaisesta kirjallisuudesta, joskin vertailun tämä osa käy ongelmallisemmaksi.

Esipuheessaan tekijä valittaa maan valtio-

sääntöisen ajattelun paikallaan poikemista viimeisen puolen vuosisadan aikana. Saattaa pitää paikkansa, mutta valtiotieteessä vallitsevasta tilanteesta poiketen oikeustieteen puolella on joka tapauksessa kirjoitettu tuon ajattelun tuotteina ja virikkeiksi sekä esim. opetustarkoituksiin useitakin suppeampia ja laajempia yleisiä esityksiä Suomen valtiollisesta järjestelmästä. Käsillä oleva teos vauhdikkuudessaan ja juridisessa epäsoinnaisuudessaan herättänee erilaisia mielipiteitä, ja sen eräät edellä viitattut ominaisuudet vaikeuttavat sen käyttöä johdattavana oppikirjana. Mutta oman maan politiikan institutionaalisista kysymyksistä kiinnostuneille yhteiskuntatutkijoille — miksei myös laajemmalle yleisölle — se on tutustumisen arvoinen ja kuten sanottu virikkeitä antava uutuus.

Jaakko Nousiainen